

ŽMOGAUS SAUGOS BENDROJI PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Žmogaus saugos bendroji programa (toliau – Programa) apibrėžia žmogaus saugos ugdymo tikslą ir uždavinius, žmogaus saugos kompetencijos struktūrą, integravimo galimybes, ugdymo gaires, nurodo palankios mokyti aplinkos ypatybes, apibūdina mokinių pasiekimus ir turinio apimtį. Programa yra neatsiejama ir integrali Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų, patvirtintų Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. ISAK-2433 (Žin., 2008, Nr. 99-3848), ir Vidurinio ugdymo bendrųjų programų, patvirtintų Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. V-269 (Žin., 2011, Nr. 26-1283), dalis. Programa parengta vadovaujantis bendrųjų programų sudarymo principais, įgyvendina keliamus ugdymo tikslus, orientuojasi į bendrosiose programose įvardytus laukiamus ugdymo rezultatus, plėtoja bendrąsias (ypač asmeninę ir socialinę) ir esmines dalykines kompetencijas.

2. Žmogaus saugos ugdymas remiasi įvairių ugdymo sričių ir mokomųjų dalykų žiniomis, gebėjimais ir patirtimi. Nagrinėdami temas apie kasdienį gyvenimą mokiniai mokosi diskutuoti, modeliuoti situacijas ir bendradarbiauti dalyvaudami bendroje veikloje, gerina psichologinės, socialinės ir gamtinės aplinkos supratimą, įgyja budrumo svarstydami apie riziką ir pavojus, kuriuos kelia aplinka ir/ar žmonės patys vieni kitiems neatsargiai elgdami, formuojasi pozityvų požiūrį į save, asmens saugą, mokosi pasirinkti veiksmingas priemones, mažinančias grėsmes ir pavojus arba padedančias jų išvengti.

3. Programa yra skirta žmogaus saugos kompetencijai – gebėjimui ir nusiteikimui naudotis individualia ir kolektyvine patirtimi pagrįstomis žiniomis ir sprendimais užtikrinant tinkamą elgesį savo ir kitų žmonių saugumą – ugdyti. Siektina, kad mokiniai patys atpažintų, įvardytų grėsmę ir pavojų keliančias situacijas, būtų pasirengę imtis praktinių veiksmų, saugotų gyvybę ir sveikatą, aplinką ir turtą. Svarbu, kad mokiniai aktyviai įsitrauktų į įvairių žmogaus saugos problemų svarstymą, atsakingai priimtų sprendimus, pasitikėtų suaugusiais, gebėtų prirėkus kreiptis pagalbos, prisiimti asmeninę atsakomybę už saugų elgesį, išsiugdytų savisaugą. Vertybinių nuostatų ugdymas, nukreiptas į pasitikėjimo savimi, vieni kitais ir saugos tarnybomis stiprinimą, padės mokiniams drąsiai imtis iniciatyvos, brandžiai ir atsakingai įsipareigoti sau ir kitiems gyventi saugiai ir darniai.

4. Programa parengta įgyvendinti žmogaus saugos ugdymą mokyklose, vykdančiose pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas.

II. ŽMOGAUS SAUGOS UGDYMO TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR ŽMOGAUS SAUGOS KOMPETENCIJOS STRUKTŪRA

5. Žmogaus saugos ugdymo tikslas – sudaryti sąlygas mokiniams įgyti žmogaus įvairiapusės saugos ir asmeninės kompetencijos pagrindus. Siekiama, kad mokiniai išsiugdytų saugos kultūrą propaguojančias vertybines nuostatas ir atsakingą elgesį, aktyviai rūpintųsi savo ir kitų saugiu gyvenimu.

6. Žmogaus saugos ugdymo uždaviniai. Siekdami žmogaus saugos ugdymo tikslo, mokiniai turėtų:

6.1. suvokti žmogaus saugos svarbą ir saugaus elgesio principus;

6.2. ugdytis tvirtus savisaugos, situacijos vertinimo ir elgesio jose bei pagalbos kitam gebėjimus;

- 6.3. psichologiškai pasirengti tinkamai elgtis pavojingose situacijose;
 - 6.4. gebėti rasti reikalingos ir patikimos informacijos apie žmogaus saugą, priemones ir paslaugas;
 - 6.5. atpažinti ir vertinti svarbiausius pavojus buityje ir gamtoje, žinoti, kaip jų išvengti arba juos sumažinti;
 - 6.6. suvokti kelių eismo aplinką ir joje egzistuojančią tvarką, numatyti ir atpažinti eismo aplinkos grėsmes, eismo įvykių priežastis ir pasekmes, taikyti žinomus saugaus eismo modelius, naudotis pagrindinėmis saugaus eismo įgyvendinimo strategijomis ir būdais;
 - 6.7. tinkamai elgtis ir išvengti pavojaus gyvybei ir sveikatai gresiant ekstremaliajai situacijai, jai susidarius ir pasibaigus;
 - 6.8. tinkamai elgtis ir suteikti pirmąją pagalbą ištikus nelaimėi.
7. Žmogaus saugos kompetenciją sudaro mokinių įgytos žinios apie pavojus, grėsmes ir savisaugos būdus ir priemones, išsiugdytos vertybinės nuostatos saugiai ir darniai gyventi pačiam, rūpintis kitų sauga ir sveikata, išsiugdyti praktiniai gebėjimai išvengti rizikos ir pavojų, kylančių žmogaus saugumui buityje, gamtoje, ekstremaliose situacijose ir tinkamai elgtis susidūrus su jais.
8. Žmogaus saugos kompetencija plėtojama pradiniam, pagrindiniam ir viduriniame ugdyme. Programoje mokinių pasiekimai ir turinio apimtys aprašomi pagal penkias ugdomosios veiklos sritis: psichologinis pasirengimas grėsmėms ir pavojams; saugi elgsena buityje ir gamtoje, saugi elgsena eismo aplinkoje, saugi elgsena ekstremaliosiose situacijose, pirmoji pagalba. Nuolat plėtojama žmogaus saugos kompetencija atsiskleidžia kaip nuostatų, praktinių gebėjimų, žinių ir supratimo visuma.

III. ŽMOGAUS SAUGOS UGDYMO INTEGRAVIMO GALIMYBĖS

9. Programa turi vidinę integracijos ašį – tai mokinio nusiteikimas ir pasirengimas saugiai elgtis įvairiose aplinkose: tai yra numatyti rizikingas situacijas, laiku pastebėti ir įvertinti pavojaus šaltinius, susidaryti adekvatų situacijos vaizdinį, priimti teisingą sprendimą ir jį įgyvendinti.
10. Programos įgyvendinimą lemia integraciniai ryšiai ir bendras žmogaus saugos matmuo su kitomis ugdymo turinio sritimis:
- 10.1. su doriniu ugdymu – ugdoma pagarba žmogui, gyvajai ir negyvajai gamtai bei jos įvairovei, veiklos pasekmių sau ir aplinkai numatymas;
 - 10.2. su kalbomis – mokoma(si) atpažinti ir įvardyti ženklus, simbolius, signalus, įvardyti ir apibūdinti pojūčius ir jausmus; formuluoti pranešimus, prašymus, išpėjimus; tinkamai vartoti sąvokas ir terminus, diskutuoti ir pagrįsti savo nuomonę, pasirinkimą;
 - 10.3. su matematika – naudotis grafikais, diagramomis, statistinėmis lentelėmis;
 - 10.4. su gamtamoksliniu ugdymu – atsiranda galimybės gamtos reiškinius (žaiabas, perkūnija, potvynis, gaisras ir kita) ir kitas grėsmes pažinti, paaiškinti ir pagrįsti praktiniais pavyzdžiais iš biologijos, chemijos, fizikos;
 - 10.5. su socialiniais mokslais – nagrinėjama žmogaus sauga ir jos įtaka šeimos, bendruomenės ir visuomenės raidos procesams;
 - 10.6. su menais – įgytos žinios apie žmogaus saugą gali būti įtvirtinamos meninėje raiškoje;
 - 10.7. su informacinėmis technologijomis – mokoma naudotis informacinių kompiuterinių technologijų teikiamomis galimybėmis ieškant, apibendrinant ir pateikiant aktualią žmogaus saugai informaciją, apdorojant tyrimų, bandymų ir stebėjimų duomenis, tiriant ar modeliuojant pavojingus, rizikingus reiškinius;
 - 10.8. su technologijomis – mokomasi saugoti save ir gamtą ūkiniame šeimos ir visuomenės gyvenime, atsiranda galimybės susieti teoriją su praktiniais pavyzdžiais;
 - 10.9. su kūno kultūra – daugelis kūno kultūros veiklų yra susijusios su žmogaus kūno koordinacijos ir fizinio pajėgumo stiprinimu ir žmogaus saugos užtikrinimo reikalavimais.
11. Žmogaus saugos ugdymas glaudžiai susijęs su bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymu, aprašytu bendrojo ugdymo bendrosiose programose. Mokant žmogaus saugos

svarbu paskatinti mokinius pritaikyti savo mokymosi pasiekimus ir patirtį ugdantis asmeninę atsakomybę, pasirenkant ir įgyvendinant pažangius savo elgesio pokyčius.

IV. ŽMOGAUS SAUGOS UGDYMO GAIRĖS

12. Žmogaus saugos programos įgyvendinimo tęstinumas ir integralumas užtikrinamas kaupiant mokymosi patirtį, įgytą mokantis integruotai pradiniam ugdyme, kaip atskiro dalyko pagrindiniame ugdyme ir vėl integruotai viduriniame ugdyme. Pratybos, projektiniai darbai, reikiamos informacijos ieškojimas įvairiuose šaltiniuose ir įvairiais būdais (pavyzdžiui, imant interviu iš mokyklos administracijos, bendrosios pagalbos tarnybos specialistų; iš interneto renkant statistinę informaciją, forumuose ieškant požiūrių susikirtimo ir argumentų savo nuomonei pagrįsti ir kitaip) padės pereiti nuo pasyvaus klausymo prie aktyvaus mokymosi, padarys mokymąsi aktualų ir parodys žmogaus saugos mokymosi praktinę naudą, padės išsiugdyti asmeninę kompetenciją veikti pačiam, įtraukti į veiklą kitus, kurti saugią aplinką sau ir kitiems.

13. Planuojant ugdymo procesą išsikeliami ilgalaikiai ir trumpalaikiai tikslai ir į rezultatais orientuoti, pamatuojami mokymosi uždaviniai. Parenkant pamokos veiklas svarbu numatyti galimybes, kaip žmogaus saugos reikalavimus susieti su gyvenimo praktika, su kiekvieno mokinio konkrečiais poreikiais, individualia patirtimi, nagrinėti ir ištaisyti pasitaikančias klaidas, turimas žinias iš kitų ugdymo sričių pritaikyti saugumo problemai spręsti bei praktiniams saugos gebėjimams ugdyti. Diferencijuojant veiklas būtina atsižvelgti į mokinių amžių, jų galimybes, patirtį, poreikius ir pasiekimus, tikslingai pasinaudoti mokinių pasiekimų ir ugdymo proceso vertinimo informacija.

14. Norint išugdyti saugų mokinių elgesį nepakanka tik įvairių teorinių žinių, tam reikalinga konkrečiai saugos ugdymosi veiklos sričiai pritaikyta mokymosi aplinka, kuo artimesnė pažinti realias pavojaus ir rizikos situacijas, sudarant galimybes išbandyti nuostatų, žinių, gebėjimų veiksmingumą susidorojant su pavojais ir grėsmėmis ar juos sumažinant. Saugos ugdymas pagal galimybes turėtų būti siejamas su gyvenimo praktika:

14.1. dirbama su įvairiais šaltiniais, be tradicinių mokomųjų priemonių naudojamosi pagalbine garso ir vaizdo medžiaga, periodika, internetu, mokomosiomis kompiuterių programomis ir kita;

14.2. naudojamosi įvairiais prietaisais, įranga ir buitinėmis priemonėmis, stebimos ir tiriamos situacijos, susijusios su grėsmėmis ir pavojais saugumui;

14.3. rengiami praktikumai, mokomosios ekskursijos į saugą užtikrinančias įstaigas.

15. Žmogaus saugos ugdymo pamokose labai svarbi emocinė aplinka. Taigi mokytojas turėtų kurti klasėje pasitikėjimo atmosferą, ugdyti gebančią bendrauti ir bendradarbiauti klasės bendruomenę. Emocinė mokymosi aplinka kuriama tokia, kurioje kiekvienas mokinys jaustųsi pripažįstamas, gerbiamas ir saugus; būtų numatomos sąlygos ir galimybės sėkmingai bendrauti ir bendradarbiauti užtikrinant ir išbandant saugią ir darnią veiklą pamokose ir neformaliojo švietimo veikloje.

16. Žmogaus saugos gebėjimų ugdymas paremtas praktine veikla, kad mokiniai mokytųsi taikyti įgytas žinias ir gebėjimus naujose situacijose mokykloje ir kasdiniame gyvenime. Čia būtina pasinaudoti kitose ugdymo srityse įgytomis nuostatomis, žiniomis ir gebėjimais. Tinkamai parinktos veiklos, susietos su problemomis, su kuriomis mokiniai susiduria kasdiniame gyvenime, praktinių gebėjimų ugdymo užduotys leidžia suprasti reiškinius ir problemas, kurie jau buvo gvildenami teoriniu ir praktiniu lygiu kitų dalykų pamokose. Taip organizuojant procesą svarbu, kad mokiniai keltų naujas, aktualias jiems problemas, stengtųsi ieškoti jų sprendimo būdų. Mokiniai patys gali pasitikrinti ir įsivertinti, kaip suprato pagrindinius saugos reikalavimus ir siekius. Ypač svarbu ugdyti mokinių kritinį mąstymą, gebėjimą pasirinkti iš kelių alternatyvų, argumentuoti pasirinkimą, papildyti sprendimą naujomis alternatyvomis. Veiklos organizuojamos taip, kad mokiniai mokytųsi naudotis įvairiais informacijos šaltiniais (spauda, internetu, statistinių duomenų rinkiniais), mokomosiomis kompiuterių programomis, patys apibendrintų, interpretuotų ir pateiktų statistinius duomenis.

17. Žmogaus saugos pamokose skatinamas mokinių kūrybiškumas, savarankiškumas, formuojamas emocinis, vertybinis santykis su šeima, bendraamžiais, vietos bendruomene. Mokiniai skatinami dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose – mokyti jaunujų gamtininkų, fizikų, chemikų ir kitose mokyklose, dalyvauti būreliuose, susijusiuose su žmogaus saugos ir gamtosaugine veikla (pavyzdžiui, jaunujų gaisrininkų, policininkų ir kita), olimpiadose, konkursuose, konferencijose, ekspedicijose, projektuose. Esant galimybėms, ugdymo sričių integraciniams ryšiams atskleisti ir jais pasinaudoti ugdantis saugaus gyvenimo gebėjimus rengiamos vasaros ar rudens stovyklos.

18. Įprastus metodus – saugos specialistų paskaitas, demonstravimą, pokalbį ir kita – ugdymo procese turėtų keisti aktyvaus mokymo ir mokymosi metodai (darbas grupėmis, projektiniai darbai, išvykos į saugos specialistų buveines, įvairios evakuacijos, išgyvenimo pratybos ir kita). Tokios veiklos mokymą ir mokymąsi daro prasmingą, kūrybišką ir patrauklų, skatina mokinius, mokytojus ir socialinius partnerius bendradarbiauti, integruoti mokymosi patirtį, tobulėti.

19. Mokymosi sėkmingumas turėtų būti įrodomas ir patvirtinamas pratybomis. Išbandyti ir patikrinti susiformavusius saugos gebėjimus mokiniai gali saugiai atlikdami gamtamokslinius stebėjimus ir tyrimus klasėje, laboratorijoje, lauko sąlygomis, gamindami produkciją per technologijų pamokas (čia svarbu visi technologinio proceso etapai: projektavimas, medžiagų parinkimas, gamyba).

20. Vertinant mokinių pasiekimus remiamasi Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. ISAK-256 (Žin., 2004, Nr.35-1150). Mokant ir mokantis taikomas formuojamasis ir diagnostinis vertinimas. Baigiant kursą gali būti taikomas apibendrinamasis vertinimas.

21. Formuojamasis vertinimas nesiejamas su pažymiu. Mokiniui jis suteikia grįžtamosios informacijos apie mokymosi pažangą, padeda išsiaiškinti spragas, išsikelti asmeninius trumpalaikius ir ilgalaikius mokymosi tikslus, o mokytojui padeda koreguoti mokymo tikslus ir parinkti mokymo strategijas. Ugdomas abipusis pasitikėjimas, mokytojas veiktas ir metodus parenka tikslingai atsižvelgdamas į individualias mokinio ypatybes.

22. Diagnostinis vertinimas taikomas siekiant išsiaiškinti, ar pasiekti mokymosi uždaviniai, padeda numatyti tolesnius mokymosi žingsnius. Svarbu, kad diagnostinio vertinimo užduotys atitiktų tai, ko buvo mokoma, mokiniai iš anksto žinotų, kaip bus vertinami, jiems turi būti aiškūs vertinimo kriterijai. Labai svarbu mokinius mokyti įsivertinti savo pažangą ir pasiekimus.

23. Apibendrinamasis vertinimo atliekamas metų (ar pusmečio) pabaigoje. Mokinių individualių pasiekimų ir daromos pažangos įvertinimas nesiejamas su pažymiu. Vienas iš veiksmingų būdų žmogaus saugos kompetenciją įsivertinti ir įvertinti galėtų tapti mokinio pasiekimų aplankas.

V. ŽMOGAUS SAUGOS UGDYMAS: MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA, PASIEKIMAI, TURINIO APIMTYS

24. Mokinių žmogaus saugos gebėjimų raida siekiama parodyti, kaip auga mokinio kompetencija: nuo elementarių pradinių įgūdžių rūpintis savimi ir kitais, padedamiems mokytojo, iki savarankiško, prireikus ir globėjiško, dalyvavimo kuriant ir užtikrinant savo ir kitų saugumą.

25. Mokinių žmogaus saugos gebėjimų raida pateikiama Programos 1 priede.

26. Mokinių saugos ugdymo(si) pasiekimai orientuoti į asmens saugos kompetencijos plėtojimą ir aprašomi kaip sudedamosios kompetencijos dalys: vertybinės nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas. Nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo visuma lemia saugų elgesį ir darną su savimi ir aplinka.

27. Pradinio ugdymo Programos mokinių pasiekimai ir turinio apimtys pateikiami Programos 2 priede; Pagrindinio ugdymo Programos mokinių pasiekimai ir turinio apimtys pateikiami Programos 3 priede; Vidurinio ugdymo Programos mokinių pasiekimai ir turinio apimtys pateikiami Programos 4 priede.